

**ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСЫНЫҢ АГРОӨНЕРКӘСІПТІК КЕШЕНІН
ДАМУДАҒЫ ФЕРМЕРЛІК ШАРУАШЫЛЫҚТАРДЫҢ РӨЛІ**

**РОЛЬ ФЕРМЕРСКИХ ХОЗЯЙСТВ В РАЗВИТИИ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА
КЫЗЫЛОРДИНСКОЙ ОБЛАСТИ КАЗАХСТАНА**

**THE ROLE OF FARMS IN DEVELOPMENT OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX
OF KYZYLORDA REGION OF KAZAKHSTAN**

А. МҰХАНОВА *¹

Э.Ф.К.

Ж.Б. СМАҒУЛОВА¹

экономика магистрі

Ж. ЖАЙЛАУБАЕВА²

аға ғылыми қызметкер

¹Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті, Қызылорда, Қазақстан

²Қазақ аграрлық-өнеркәсіптік кешенінің экономикасы және ауылдық аумақтарды дамыту ғылыми-зерттеу институты, Алматы, Қазақстан

*aia_mukanova@mail.ru

А. МУХАНОВА¹

К.Э.Н.

Ж.Б. СМАҒУЛОВА¹

магистр экономика

Ж. ЖАЙЛАУБАЕВА²

старший научный сотрудник

¹Кызылординский государственный университет им. Кorkyt Ата, Кызылорда, Казахстан

²Казахский научно-исследовательский институт экономики агропромышленного комплекса и развития сельских территорий, Алматы, Казахстан

A. MUCHANOVA *¹

C.E.Sc.

ZH.B. SMAGULOVA¹

Master of Economics

ZH. ZHALAUBAYEVA²

Senior Researcher

¹Kyzylorda State University named after Korkyt Ata, Kyzylorda, Kazakhstan

²Kazakh Research Institute of Economy of Agro-Industrial Complex and Rural Development, Almaty, Kazakhstan

Аңдатпа. Мақала авторлары тәжірибе сұраныстарын ескере отырып, республиканың агроөнеркәсіптік кешенін дамытудағы шағын кәсіпкерліктің рөлін көрсеткен. Нарықтық қатынастарға көшу әр түрлі меншік нысандарына негізделген ауылда көп құрылымды экономика қалыптастыруды болжайды. Бұл тақырыптың өзектілігі мемлекеттің агро-өнеркәсіптік саясатында фермерлік және агробизнестің басқа да нысандарын дамытуға көп көңіл бөлінетіндігінде. Мақалада шаруа (фермер) қожалықтарының жұмыс істеуінің экономикалық тиімділігін арттыру және оларды азық-түлік нарығындағы үнемі өзгеріп отыратын жағдайларға бейімдеу объективті қажеттілікке айналатыны атап өтілген. Елдің аграрлық секторында Ш(Ф)Қ маңыздылығы ашылады. Олардың сипаттамасы басқарудың тұрақты динамикалық формасы ретінде берілген. Тиімді жұмысты ұйымдастыру үшін олардың қызметінде мемлекеттік реттеудің тиімді, жетілдірілген жүйесінсіз мүмкін емес болатын сапалы қайта құру қажет екендігі баса айтылған. Шағын агробизнестің әлеуметтік-экономикалық мәні және оның жұмыс істеу ерекшеліктері көрсетілген. Отандық және шетелдік аграрлық ғалымдардың фермерлік шаруашылық мәселелеріне көзқарастары ұсынылған. Олардың жұмысының негізгі түрлері (қаржылық, өндірістік-шаруашылық, өткізу) талданған. Қызылорда облысының Ауыл шаруашылығы өндірісінің даму серпіні және ондағы Ш(Ф)Қ үлесі (жалпы

қолдануына байланысты заңды тұлға болып табылады.

Фермерлік шаруашылық – жер көлемі жағынан өте көп тауарлы және кәсіпкерлік қызметті атқарушы, жалдамалы және нақты жұмыс күшін иеленеді. Біздің түсінігіміз бойынша «шаруа» және «фермерлік» шаруашылықтар тек экономикалық жағдайымен айырмашылығын салыстыруға болады.

Шаруа қожалығы: біріншіден, тұтынушы қызмет атқарады, ал фермерлік шаруашылық: кәсіпкерлік қызмет атқарады, сондықтан түскен табыстың көп бөлігі өндірісті кеңейтуге бағытталады [1].

Өндірістік-ұйымдастыру жүйесі ретінде шаруашылықтың мақсатқа жету жолында ішкі және сыртқы факторларға байланысты жан-жақты анықталады. Шаруа қожалықтары құрылымдық жағынан анықтауда ұйымдастыру мүмкіндіктері мен экономикалық, басқарушылық жағдайлары нақтыланады.

Шаруа қожалықтарын ұйымдастыру экономикалық жүйелерін қалыптастыруда өндірістік-ұйымдастыру құрылымы және ұйымдастыру-экономикалық жүйесі деп бөліп қарастырамыз. Бұл жағдайда ұйымдастыру-экономикалық жағдайының тиімділігі техника-технологиялық, экономикалық, әлеуметтік, экологиялық және т.б. ресурстық параметрлері мен нақты мақсаттар және міндеттерді шешудегі қызметтерге бағытталады.

Адамдардың жеке кәсіпкерлікті жүзеге асыруы ауыл шаруашылығына арналған жерлерді ауыл шаруашылығы өнімін өндірумен, сондай-ақ осы өнімді ұқсатумен және өткізумен тығыз байланысты отбасылық-еңбек бірлестігі шаруа (фермер) қожалығы деп танылады [2].

Шаруа қожалығының негізгі іс-әрекетінің түрлері: инвестициялық, қаржылық, өндірістік және өткізу. Іс-әрекет мазмұны болып материалды ресурстарды сатып алу, негізгі қорлардың тозуын есепке алу, негізгі қорларды, өнімді сату, несие алу, өндірісшығындарын өтеу, пайызбен салықтарды төлеу, есеп беруді жүргізу, өнімді өндіру, табыс алу болып табылады [3].

Зерттеу материалдары мен әдістері. Жүргізілген зерттеудің теориялық негізі басқарудың экономикалық механизмін, соның ішінде шаруа қожалығын ұйымдастыру туралы ғалымдардың теориялық ойлары болып табылады. Осы саладағы ілгері мамандардың Р. Прауст, Т. Бакунина, А. Погребная, Н. Попов, Г.Файзуллин, А.В. Чаянов және т.б. отандық және шетелдік ғалымдардың іргелі

және қолданбалы зерттемелерінің нәтижелері мен еңбектері, АӨК сала-сындағы шаруа қожалықтарының жұмыс-тарын ұйымдастыру және олардың бәсе-кеге қабілеттілігін көтеру мәселелері бойынша отандық және шетел зерттеу-шілерінің жұмыстарының материалдары, ғылыми позициялары болып табылады.

Әсіресе 1911 жылдың өзінде А.В. Чаяновтың шаруа (фермер) қожалықтары мақсатының классикалық анықтамасын берген: өзінің қарауындағы өндіріс құрал-жабдықтары мен от басының жұмыс күшін барынша толық пайдалану жолымен шаруашылық жүргізуші отбасының өмір сүруіне қажет қаржы табу [4].

А.В.Чаянов шаруа қожалықтары іс-әрекеті мотивациясына көңіл бөлді. Ол жанұялық шаруа қожалықтарындағы еңбек мотивациясын еңбекті тұтыну балансы теориясы арқылы түсіндіреді. Мұның мәні шаруа жанұясы өзінің еңбек күш-жігерін белгілі бір деңгейдегі өз қажеттілігін қанағаттандыруға жұмсайды. Зерттеудің әдістемесі әлеуметтік-экономикалық құбылыстарды зерттеудің ғылыми әдістемесінің негізгі ережелеріне, сонымен қатар стратегиялық басқару және бәсекелестік талдаудың ғылыми теорияларына негізделген.

Зерттеу жүргізу барысында экономикалық-статистикалық, логикалық, аналитикалық әдістер, сондай-ақ статистикалық бақылау, топтау, талдау, бағалау және салыстыру әдістері қолданылды. Ақпараттық база ретінде Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитетінің, Ауыл шаруашылығы министрлігінің деректері, Қызылорда облысының ресми сайттарының материалдары, шаруа қожалықтарының статистикалық деректері пайдаланылды.

Нәтижелер және оларды талқылау. Бүгінгі таңда Қазақстанда шаруашылық жүргізудің үш негізгі нысаны бар: ауыл шаруашылығы кәсіпорындары (ірі шаруашылықтар), фермерлік/шаруа қожалықтары (орта шаруашылықтар) және шаруа қожалықтары (шағын шаруашылықтар). Ірі шаруашылық заңды тұлғалар болып табылады, ал шаруа қожалықтары бойынша ұйымдық-құқықтық нысан болып табылатын дара кәсіпкерлер мен заңды тұлғалар болып табылады.

Шаруа қожалықтары шаруашылық-экономикалық нысан ретінде алынып тасталды (заңды тұлғалардан тыс), бірақ бұған қарамастан олар ауыл шаруашылығы өнімдерін, әсіресе мал шаруашылығы

ғы өнімдерін маңызды өндірушілер болып қала береді. Сонымен бірге шаруа қожалықтарының инвестициялық әлеуеті шектеулі, несие алуға қиындықтар кезігеді [5].

Шаруа қожалығы төмендегідей топтарға бөлінеді: жалпы ортақ меншік базасына негізделген кәсіпкерлік түріндегі; жеке кәсіпкерлікті жүргізуге негізделген; бірлескен шаруашылық іс-әрекеті жөніндегі келісімшарт негізінде жалпы үлестік меншік базасында жай серіктестіктер түрінде ұйымдасқан фермер шаруашылығы.

ҚР бойынша 2019 жылы ауыл шаруашылығын өндірушілер саны 16 525 бірлік болып, өткен жылмен салыстырғанда 113 бірлікке артқан. Шаруа немесе

фермер қожалықтарының саны 201954 бірліктен 203037-ге дейін өсіп, өсімі 1083 бірлікті құраған. Экономикалық қызмет түрі «Өсімдік және мал шаруашылығы, аңшылық және осы салаларда қызметтер ұсыну» бойынша дара кәсіпкерлер саны 2019 жылы 26 092 бірлікті құраған [6].

Қазіргі кезде Қызылорда облысында 6 644 шаруа (фермер) қожалықтары ауыл шаруашылығы өнімдерін өндірумен айналысуда (1 кесте). Кестедегі мәліметтері бойынша Қызылорда облысында аграрлық экономикадағы шаруашылықтардың саны 15352 бірлік, оның ішінде шаруа қожалықтары 43% құрап отыр.

1 кесте – Шаруашылық санаттары бойынша ауыл шаруашылығы құрылымдарының саны және үлесі, 2019 ж.

Көрсеткіштер	Ауыл шаруашылығы құрылымдары, барлығы	Ауыл шаруашылық кәсіпорындары, барлығы	Ш(Ф)Қ мен жеке кәсіпкерлер филиалымен	Оның ішінде, шаруа немесе фермер қожалықтары
Қызылорда қ.	2 077	133	1 100	844
Арал	1 173	31	595	547
Жалағаш	1 668	84	926	658
Жаңақорған	3 078	81	1 568	1 429
Қазалы	1 452	61	747	644
Қармақшы	1 571	54	873	644
Сырдария	2 004	80	1 054	870
Шиелі	2 329	78	1 243	1 008
Облыс бойынша	15 352	602	8 106	6 644
Ескерту – Қызылорда облыстық ауыл шаруашылығы басқармасы мәліметтері негізінде [7]				

Шаруа қожалықтарының басымды саны Жанақорған (1429 бірлік немесе шаруа (фермер) қожалықтарының 21%-ы) және Шиелі (1008 бірлік немесе 15,1%-ы) аудандарында орналасқан. 2 кестеде Қызылорда облысы бойынша ауыл шаруашылығында өндірілген жалпы өнім бойынша көрсеткіштер белгіленген.

Өндірілген дәнді дақылдардың көлемінде ең жоғары үлеске ие болып отырған күріш өндірісі. Қызылорда облысы бойынша 2017-2019 жж. барлық дәнді дақылдардың өнімділігі ұдайы өсуде. Мал шаруашылығында өндірілген жалпы өнімнің көлемінде ең жоғары үлеске ие болып отырған сүт өндірісі. Облыс бойынша соңғы жылдары мал мен құстың саны тұрақты түрде өсуде [қараңыз 4].

Ауыл шаруашылық дақылдарының егіс алқабы шаруашылықтың барлық санаттары бойынша 2019 жылы 166,6 мың га жетіп, оның ішінде Жалағаш ауданы 32,7 мың га, Жаңақорған ауданы 31,5 мың га,

Сырдария ауданы 31,4 мың га алып отыр (3 кесте).

Қызылорда облысы агроөнеркәсіп кешенінде инвестициялық жобалар репродукторлар шаруашылығын ұйымдастыру, бордақылау алаңы және мал сою пунктін ұйымдастыру, құс фабрикасы мен күріш зауытын салу бағыттары бойынша жүзеге асырылуда (4 кесте).

Қызылорда облысы 7 ауданға бөлінген және климаты өте құрғақ, өте континентальды. Топырақтық-климаттық белгілері бойынша облыс аумағы 3 аймаққа бөлінген. Облыста 12,1 млн га ауыл шаруашылығы алқаптары бар, негізгісі жайылымдар. Жер өнімділігінің төмендігіне қарамастан, облыс негізінен ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіруге маманданған.

Ауыл шаруашылығы өндірісінде өсіру үшін ең тиімді бақша дақылдары, күріш және түйе өсіру болып табылады.

Егін шаруашылығында Сырдария өзенінің бойында орналасқан аудандардың

Жемдік егістіктің жоғары әлеуетін тиімді пайдалану және қосымша жем көлемін, соя мен жоғары протеинді өнеркәсіптік жемдерді сатып алу есебінен сүт өндірісін қарқынды жүргізу үшін негіз құрылды. Жалпы алғанда, жоғары тамақты сиыр-ларды толық азықтандыру үшін, 228,6 т көлемінде өнеркәсіптік азықтар (шрот, күнжар, күйік) қосымша сатып алынады.

Сондықтан модельдік шаруашылықта 1 сауын сиырға орташа жылдық сауылым 6000 кг-ға жетеді, ал сиыр саны 600 басты құрайды. Мал азығына және сүт табынын ұстауға арналған шығындардың өсуін ескере отырып, 1 сиырға арналған тікелей шығындар 398460 теңгені құрайды, оның ішінде мал азығының құны 49%. Алайда жоғары өнімділік есебінен бір центнер сүттің өзіндік құны 7970 теңгеден аспайды, табыстылық 12,3%-ға өседі.

Қызылорда облысы Жаңақорған ауданы "Қарақат" ШҚ көкөніс өсірумен айналысады. Шаруашылықтағы барлық жерлер 141 га, оның ішінде 97 га егістік және 44 га жайылым. Көкөніс дақылдары 10 га егістікке егіледі. Шаруашылықта көкөніс дақылдарын өсіруге арналған ауыл шаруашылығы техникасы жоқ, негізінен қол еңбегі пайдаланылады. 2019 жылы 1 га 210 ц көкөніс алынды. Бұл облыстық деректермен салыстырғанда 27,1%-ға жоғары.

Осылайша, осы табиғи аймақта көкөніс дақылдарын өндіру тиімді. Келешекте егіс алқаптарының құрылымын өзгерту ұсынылады. Көкөніс дақылдарын өсіру кезінде қосымша сүтті мал шаруашылығын дамыту қажет. Мал шаруашылығы саласын кеңейту үшін сондай-ақ 150 га дейінгі мөлшерде жайылымдық жерлер болуы қажет. Алайда, мұндай алаңда көкөніс өсіру үшін шаруашылықта тиісті ауыл шаруашылығы машиналары паркі болуы тиіс.

Көкөніс шаруашылығында өнімділік жұмыстардың уақытылы және сапалы орындалуымен немесе технологиялардың орындалу дәлдігімен анықталады. Барлық агротехнологиялық іс-шараларды сақтау кезінде көкөніс дақылдарының өнімділігі 245 ц / га жетеді, бұл нақты деректермен 16,6%-ға көп. Қазіргі уақытта 10 га көкөніске негізінен қол еңбегі қолданылады. Барлық агротехникалық шараларды сақтаған жағдайда "Қарақат" ШҚ 1 га-дан 235-тен 245 ц/га-ға дейін 1 ц 9200 теңге өзіндік құнымен алуға болады.

Шаруа қожалығында көкөніс дақылдарының егістік алқаптарын кеңейту өндірістің барлық процестерін механикаландыруды талап етеді. Сондықтан, жаңа техниканы

сатып алуды есепке ала отырып, өндірістік шығындар көлемі бірнеше есе артады [10].

Алайда, ауыл шаруашылығы өндірісіне жұмсалған шығындардың өсуі жалпы өнім көлемінің ұлғаюы есебінен өтеледі. Жалпы таза табыс 164712,6 мың теңгені құрайды, 1 қызметкерге 9859,5 мың теңге жалпы өнім өндірілетін болады. Көкөністерден сату тиімділігі 9,0% құрайды.

Қызылорда облысы Сырдария ауданының "Мәди қажы" ЖШС күріш өндіруге маманданған. Шаруашылықтағы барлық жер суармалы, оның 62,9% немесе 2265 га күрішпен қамтылған. Қалған егіс алқаптары бидай, шөп пен тұқымға люцернамен қамтылған. Күрішті өсіру кезінде мұнда 8-ші ауыспалы егісті пайдаланады. Оңтайландыру мақсатында егіс алқаптарының құрылымын өзгерту ұсынылады, күріш 50,0%, яғни (1800 га). Күріш үшін ең жақсы ізашары – көп жылдық шөптер қабаты мен айналымы болып табылады, ол сондай-ақ барлық егіс алаңының 50,0%-дан кем болмауы тиіс.

Күріш шаруашылығы ҒЗИ деректері бойынша ауыспалы егістер мынадай талаптарға сай болуы тиіс:

- күріш ауыспалы алаңның 50%-ын алып, үздік ізашарлар бойынша орналасуы тиіс;
- ілеспе дақылдардың жиынтығы топырақтың құнарлылығын арттыруға, арамшөптермен, аурулармен және зиянкестермен тиімді күресуге, экономикалық тиімді болуға, ротация кезеңінде суару жүйелерінің қолайлы мелиоративтік жағдайын қолдауға бағытталуы тиіс. Бұл ретте күріштің өнімділігі 50-60 ц/га дейін жетуі мүмкін.

Күріш шаруашылығы ҒЗИ-ның ғалымдары әзірлеген күріш өндіруге жұмсалатын шығындардың технологиялық картасы бойынша 1 га күріштің шығын көлемі 305235 теңгені, ал 1 т 67830 теңгені құрайды. 2018 ж. осы шаруашылықтағы 1 ц күріштің өзіндік құны 58340 теңгені құрады. Сондықтан, барлық агротехникалық шараларды сақтаған кезде "Мәди қажы" ЖШС 1 га-дан 50-55 ц/га-ға дейін ала алады және оның өзіндік құнын 2-6,0%-ға төмендетуі мүмкін. Күріш, бидай, жоңышқа өсіруден басқа, шаруашылық қызметінің тиімділігін арттыру үшін "Мәди қажы" ЖШС қосымша мал шаруашылығы саласымен айналысуы тиіс. Үлкен алаңдарда жоңышқа өсіре отырып, мұнда ет бағытындағы 500 ірі қара және 850 қой мен ешкі өсіруге болады. Бұл көп жылдық шөптерді пішенге сатуға қарағанда кәсіпорынға әлдеқайда тиімді. Күріштің, көпжылдық шөптердің осындай ауданы кезінде модельдік шаруашылықта 900 га жуық шабындықтар мен мал өсіруге арналған

келгенде, бизнестің қаржылық тұрақтылығы мен мемлекеттің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету.

2. Шаруа қожалықтарының қызметін ұйымдастырудың жаңа тұжырымдамасы қажет. Оның негізінде жерді тиімді пайдалануды қамтамасыз ету қағидаты болуы керек, бұл өз кезегінде халықты өз өндірісінің сапалы, экологиялық таза азық-түлік тауарларымен қамтамасыз етуге оң әсерін тигізеді, шаруашылықтардың қаржылық тұрақтылығын, олардың өзін-өзі өтеуін және өзін-өзі қаржыландыруын арттырады. Шаруашылықтарға субсидия бөлу қажеттілігі бірнеше себептермен негізделген.

3. Біріншіден, бұл маңызды дәрежеде адамдардың өмірінің әлеуметтік-экономикалық жағдайын және өмір сүрудің сапасын арттырудың кепілі. Екіншіден, ол материалды-техникалық ресурстардың үлкен көлемінің тұтынушысы болып табылып, экономикалық өсуге, бірінші кезекте, қайта өңдеу салаларының дамуын ынталандырады. Үшіншіден, ауыл шаруашылығы жұмыс күшінің үлкен бөлігін қамтиды. Төртіншіден, ол экономикалық, ең бастысы, мемлекеттің азық-түліктік қауіпсіздігін қамтамасыз етеді.

4. Осылайша, ауыл шаруашылығы өнімдерінің тиімділігі мен бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін:

◆ қарқынды технологияларды енгізуге және сапалы, бәсекеге қабілетті ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіруге қабілетті ірі және орта тауар шаруашылықтарын құру;

◆ экспорттық ресурстарды арттыру және ауыл шаруашылығы шикізатының, атап айтқанда өнеркәсіптік қайта өңдеу өнімдерінің импортын төмендету;

◆ агроөнеркәсіптік өндірісті әртараптандыру, интеграциялық және инновациялық процестерді дамыту арқылы жүргізу тәуекелін төмендету.

Әдебиеттер тізімі

1 Латышева, Л.А. Особенности функционирования предпринимательских структур в АПК / Л.А. Латышева, К.А. Кузьмин // АПК: экономика, управление.-2017.-№12.-С. 53-58.

2 Украинцева, И.В. Предпринимательская деятельность и ее особенности в сельском хозяйстве / И.В. Украинцева // Научно-методический электронный журнал «Концент». – 2017.-№2 (68). – С. 100-103.

3 Егоров, В. Крупные и малые формы организации сельской экономики: соотношение и функциональные пределы / В. Егоров, Е. Шавина, А.Иншаков // АПК: экономика, управление.-2019.-№8.-С. 26-39.

4 Чаянов, А.В. /А.В. Чаянов. Организация крестьянского хозяйства.- 2015: Издательство «Академический проект», 363 с.

5 Тлесова, А.Б. Қазақстанның аграрлық саласы: инновациялық даму / А.Б.Тлесова, С.Ч.Примбетова, Ш.М.Кантарбаева // Проблемы агрорынка.-2018.-№2.-Б. 34-43.

6 Анализ рынка сельского хозяйства в Казахстане: валовый продукт, занятость населения, производственные системы, госпрограмма развития АПК, сельскохозяйственные организации [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <http://www.marketingcenter.kz/> (дата обращения: 20.04.2020).

7 Статистический сборник «Сельское, лесное и рыбное хозяйство в Республике Казахстан. Комитет по статистике МНЭ РК [Электронный ресурс]. – 2019. – URL: <http://www.stat.gov.kz/> (дата обращения: 18.02.2020).

8 Қызылорда облысының әкімдігінің ресми интернет сайты. [Электрондық ресурс].-2019.-URL:<http://www.e-kyzylorda.gov.kz/?q=ru/content/ekonomika> (қаралған күні: 23.01.2020).

9 Әбдіқадырова, А. Ауыл шаруашылығы өндірістік инфрақұрылымының жұмыс істеуінің шетелдік тәжірибесі / А. Әбдіқадырова, Ж. Дулатбекова //Проблемы агрорынка.-№ 2019.-№2. – Б.101-103.

10 Молдашев, А.Б. АПК Казахстана: проблемы развития и поиск их решения / А.Б. Молдашев // Проблемы агрорынка. -2016.-№3. – С.7-13.

References

1 Latysheva, L.A. Features of functioning of entrepreneurial structures in the AIC / L.A. Latysheva, K.A. Kuzmin // AIC: economics, management.-2017.-№12.-P. 53-58.

2 Ukraintseva, I. V. Entrepreneurial activity and its features in agriculture / I.V. Ukraintseva // Scientific-methodical electronic journal "Concent". - 2017.-№2 (68). - P. 100-103.

3 Egorov, V. Large and small forms of organization of agricultural economy: ratio and functional limits / V. Egorov, E. Shavina, A. Inshakov // AIC: economics, management. - 2019.-№8.-P. 26-39.

4 Chayanov, A.V. / A.V. Chayanov. Organization of private farm. - 2015: Publishing house "Academic project", 363 p.

5 Tlesova, A.B. Agricultural sector of Kazakhstan: innovative development / A.B. Tlesova, S.Ch. Primbetova, Sh.M. Kantarbayeva // Problems of AgriMarket.-2018.-№2.-Б. 34-43.

6 Analysis of agricultural market in Kazakhstan: gross product, employment of population, production systems, State program on AIC development, agricultural organizations [Electronic resource]. - 2019. - URL: <http://www.marketingcenter.kz/> (date of access: 20.04.2020).

7 Statistical collection "Agriculture, forestry and fisheries in the Republic of Kazakhstan. Committee on Statistics of the MNE RK [Electronic resource]. - 2019. - URL: <http://www.stat.gov.kz/> (date of access: 18.02.2020).

8 Official website of Kyzylorda regional akimat. [Electronic resource].-2019.-URL: <http://www.e-kyzylorda.gov.kz/?Q=ru/content/ekonomika> (viewed: 23.01.2020).

9 Абдіқадырова, А. Foreign experience in operation of agricultural production infrastructure

/ А. Абдіқадырова, Ж. Dulatbekova // Problems of AgriMarket.-№ -2019.--2. - P.101-103.

10 Moldashev, A.B. AIC of Kazakhstan: issues of development and search for their solutions / A.B. Moldashev // Problems of AgriMarket. -2016.-№3. - P.7-13.

Информация об авторах:

Муханова Айгул Ерденовна, кандидат экономических наук, и.о. ассоциированного профессора кафедры «Экономика и менеджмент», Кызылординский государственный университет им. Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан, aia_mukanova@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-9332-2591>

Смагулова Жанна Баглановна, магистр экономики, старший преподаватель кафедры «Экономика и менеджмент», Кызылординский государственный университет им. Коркыт Ата, Кызылорда, Казахстан, zchanna_555@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-3800-7983>

Жайлаубаева Жадра Алламратовна, старший научный сотрудник отдела «Экономическое регулирование в агропромышленном комплексе», Казахский научно-исследовательский институт экономики агропромышленного комплекса и развития сельских территорий, Алматы, Казахстан, Jadra79@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-2000-4135>

DOI: 10.46666/2020.2708-9991.19

IRSTI 06.71.07

UDC 338.43

<https://agroeconom.kz>

MODERN "HERD MANAGEMENT" SYSTEM ON THE EXAMPLE OF MODEL DAIRY FARMS

МОДЕЛЬДІК СҮТ ФЕРМАЛАРЫ МЫСАЛЫНДАҒЫ "ТАБЫНДЫ БАСҚАРУ" ЗАМАНАУИ ЖҮЙЕСІ

СОВРЕМЕННАЯ СИСТЕМА «УПРАВЛЕНИЕ СТАДОМ» НА ПРИМЕРЕ МОДЕЛЬНЫХ МОЛОЧНЫХ ФЕРМ

A.B. BAUMUKANOV*

C.E.Sc

G.YA. GUSEVA

Senior Researcher

Kazakh Research Institute of Economy of Agro-Industrial Complex and Rural Development, Almaty, Kazakhstan

**a748ern@mail.ru*

A.B. БАЙМУХАНОВ

Э.Ф.К.

Г.Я. ГУСЕВА

аға ғылыми қызметкер

Қазақ аграрлық-өнеркәсіптік кешенінің экономикасы және ауылдық аумақтарды дамыту ғылыми-зерттеу институты, Алматы, Қазақстан

A.B. БАЙМУХАНОВ

К.Э.Н.

Г.Я. ГУСЕВА

старший научный сотрудник

Казахский научно-исследовательский институт экономики АПК и развития сельских территорий, Алматы, Казахстан

Abstract. In terms of transition to loose housing, the issue of herd management is becoming especially acute. The aim of the study is to substantiate the efficiency of milk production using innovative technologies based on 7 model dairy farms containing 100 or more dairy cows. The relevance of the research topic is in the analysis of the effective application of the "Herd